

ԳՐԱԴԱՐԱՆԱՅԻՆ ՕՐԵՆՍՊՐՈՒԹՅՈՒՆ
(ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՓՈՐՁ)

Բանալի բառեր՝ գրադարանային օրենսդրություն, ՅՈՒՆԵՍԿՕ, ԻՖԼԱ, հանրային գրադարան, հանրահասանելիություն, հանրային գրադարանի հոշակագիր, գրադարանի ֆինանսավորում:

Keywords: library legislation, UNESCO, IFLA, public library, open access, public library manifesto, library funding.

Աշխարհում գրադարանային օրենսդրությունը հիմնականում ձևավորվել է 20-րդ դարի երկրորդ կեսին: ՀՀ գրադարանների և գրադարանային գործի մասին օրենքը «կարգավորում է գրադարանների ստեղծման, գործունեության կազմակերպման և ֆինանսավորման հարաբերությունները, ինչպես նաև սահմանում է գրադարանների տեսակները, գործառույթները, գրադարանային հավաքածուների հաշվառման, համալրման, պահպանության և հանրային գրադարանի հավատարմագրման կարգը, գրադարանների և գրադարաններից օգտվողների իրավունքներն ու պարտականությունները և ապահովում գրադարանային գործի զարգացման իրավական հիմքերը» [ՀՀ օրենքը «Գրադարանների և գրադարանային գործի մասին», 2012]: Առանձին երկրներում գրադարանային օրենքները կարգավորում են միայն ազգային գրադարանի աշխատանքը կամ հանրային գրադարանների գործունեությունը: Գրադարաններին վերաբերող օրենքների թվում են հրատարակությունների պարտադիր օրինակի մասին օրենքները, որոնք անհրաժեշտ հիմք են ստեղծում երկրի տպագիր և թվային ժառանգության պահպանության համար: Մասամբ գրադարաններին են վերաբերում նաև հեղինակային օրենքի ոլորտը կարգավորող օրենքները: Հոդվածում մենք անդրադարձել ենք միայն երկրի գրադարանային գործին վերաբերվող օրենքներին, այն էլ միայն դրանցում հանրային գրադարանների վճարովի կամ անվճար ծառայությունների, ինչպես նաև գրադարանների ֆինանսավորման վերաբերյալ հարցերի առնչությամբ:

Առաջին հայացքից թվում է, որ հանրային գրադարանների համակարգի ձևավորումը ակնհայտ քայլ կլինեք ցանկացած երկրի համար, որտեղ կարևորվում են կրթությունը և գրագիտության խթանումը: Սակայն դա այդպես չէ: Հանրային գրադարանների զարգացմանը, հավանաբար, խոչընդոտել է այն, որ դրանք ճանաչվել են որպես կրթության և սոցիալական բարեկեցության օջախներ պարտադիր կրթության հայեցակարգից և ժամանակակից պետության իրավական դաշտի ստեղծումից շատ ավելի առաջ: Բացի դրանից, հանրային գրադարանների ստեղծումը և պահպանությունը հիմնականում որպես տեղական ինքնակառավարման համայնքային ծրագրի մաս է դիտվում:

Կրթությունը, ի վերջո, ինքնանպատակ չէ. անհատը պետք է ոչ միայն մուտք ունենա դեպի գրավոր խոսք իր ֆորմալ կրթության ընթացքում, նաև պետք է ունենա իր փորձն ընդլայնելու միջոցներ դպրոցից և համալսարանից հետո, և դա անպայմանորեն պահանջում է ունենալ տպագիր նյութերի կազմակերպված հավաքածուներ: Եթե գրադարանը էական է դպրոցի կամ բուհի համար, ապա այն էական օժանդակություն է նաև շարունակական կամ ցկյանս ոչ ֆորմալ կրթության համար:

Կարելի է կարծել, որ հանրային գրադարանների օրենսդրական բազան համեմատաբար պարզ լուծելի խնդիր է, և որ այդ գրադարաններն ինքնաբերաբար պիտի անվճար լինեն բոլորի համար: Գրեթե համընդհանուր ընդունված մոտեցում է, որ կրթությունը պետք է պարտադիր լինի բոլորի համար, և որ այն պետք է անվճար լինի մինչև որոշակի սահմանակի-

կում: Ճիշտ է, ծախսերը կարող են արգելակող գործոն լինել, սակայն քիչ երկրներ կան այսօր, որոնք իրենց ռեսուրսների մի զգալի մասը չեն հատկացնում կրթության ապահովմանը:

Այս ենթադրություններից և ոչ մեկն իրականում ճիշտ չէ: Հանրային գրադարանների համակարգերի ստեղծումը, ի տարբերություն առանձին վերցրած հանրային գրադարանների, միայն վերջերս է կարևորվել: Առաջադեմ երկրները, այդ թվում՝ նույնիսկ մշակութային և կրթական հարուստ ավանդույթներ ունեցող, հանրային գրադարանների վերաբերյալ օրենսդրություն չունեն: Օրինակ՝ Ավստրիան, Ֆրանսիան, Բելգիան, Իսպանիան և Իտալիան: Նույնիսկ այն երկրներում, որտեղ հանրային գրադարանների մասին օրենսդրությունը վաղուց հաստատված է, ժամանակակից պայմաններում այն նկատելիորեն հնացել է և թերի է:

1990-ական թվականներին և 2000-ականների սկզբին եվրոպական շատ երկրներում գրադարանային ոլորտը կարգավորող օրենքների ընդունման իսկական շքերթ էր դիտվում. Ռուսաստանի Դաշնությունում (1994), Լիտվայում և Ուկրաինայում (1995), Շվեդիայում (1996), Լատվիայում և Ֆինլանդիայում (1998), Ալբանիայում և Դանիայում (2000), Չեխիայում (2001) և բազմաթիվ այլ երկրներում նման օրենքներ ընդունվեցին [Барова, 2009, 85]:

Եվրոպական գրադարանային քաղաքականության ներդաշնակեցման և համաձայնեցման հիմնական մարմինը EBLIDA-ն է՝ Գրադարանների, տեղեկատվության և փաստաթղթերի ասոցիացիաների եվրոպական բյուրոն¹:

Այն անկախ ասոցիացիա է, որը միավորում է Եվրոպայում գրադարանների, տեղեկատվության, փաստաթղթերի և արխիվների ասոցիացիաները և հաստատությունները: EBLIDA-ն ունի մոտ 120 անդամ՝ գրադարանային ասոցիացիաներ և հաստատություններ՝ 32 երկրներից, որոնք ներկայացնում են Եվրոպայի 65.000 հանրային գրադարանների շահերը:

EBLIDA-ն գործունեություն է ծավալում եվրոպական գրադարանային օրենսդրության, ներառյալ հեղինակային իրավունքի և արտոնագրման, հասարակության վրա գրադարանների ազդեցության և Եվրոպայում կայուն զարգացման նպատակների մշակման ուղղությամբ:

EBLIDA-ն աջակցում է թվային դարաշրջանում տեղեկատվության անարգել հասանելիությանը և նպաստում արդար, ժողովրդավարական և կայուն հասարակության մեջ արխիվների և գրադարանների դերի բարձրացմանը:

1998 թ. հունիսին Եվրոպայի Խորհուրդը «Եվրոպական մշակութային կոնվենցիան» ստորագրած երկրներում գրադարանային օրենսդրության վերաբերյալ մի հարցարան տարածեց, որի նպատակն էր պարզել Եվրոպայում գրադարանային օրենսդրության ընդունման աշխարհագրությունը, վիճակը և բնույթը: Ստացված արդյունքների հիման վրա մշակվեցին համապատասխան սկզբունքներ և մոտեցումներ, որոնք ավելի ուշ ընդունվեցին IFLA-ի և EBLIDA-ի կողմից [COUNCIL OF EUROPE/EBLIDA GUIDELINES ON LIBRARY LEGISLATION AND POLICY IN EUROPE, 2000]:

Ստորև աղյուսակը ներկայացնում է գրադարանային օրենքի վերաբերյալ 22 եվրոպական երկրներից ստացված հարցման արդյունքները: 22 երկրից 16-ում գրադարանային ոլորտը կարգավորվում էր գրադարանների մասին օրենքի համաձայն: Հարցման մասնակիցներին երկու հարց էր տրվել անվճար գրադարանային սպասարկման ռազմավարության վերաբերյալ: Առաջին հարցը վերաբերում էր գրադարանի տարածքների անվճար մուտքին: Ներկայացված 22 երկրներից 13-ում գրադարանի անվճար մուտքը երաշխավորված է օրենսդրությամբ: Գրադարանային ծառայությունների անվճար հասանելիությունը ապահովված է 22-ից 15 երկրի օրենսդրությամբ: Այս թվերը ցույց են տալիս, որ պետությունները իրական շահագրգռվածություն ունեն գրադարանների և գրադարանային ծառայությունների ֆիզիկական հասանելիության հարցում: Գրադարանների անվճար մուտքի և գրադարանային ծառայություններից անվճար օգտվելու իրավունքը էական պահանջ է հանրային գրադարանների համար, որը գրադարանների համար հիմք է ստեղծում իրականացնելու իրենց առաքելու-

¹ Տե՛ս <https://www.eblida.org/> կայքը:

թյունները կրթության, երկարաժամկետ ուսուցման, թվային տեղեկատվության և քաղաքացիական հասարակության զարգացման ոլորտում:

Միայն 3 երկիր՝ Ավստրիան, Կիպրոսը և Ֆրանսիան, գրադարան այցելելու և նրա ծառայություններից օգտվելու մասին հատուկ օրենսդրություն չունեն: Սա չի նշանակում, որ գրադարանները գումար են գանձում իրենց տարածքներից և ծառայություններից օգտվելու համար, քանի որ հանրային գրադարաններից անվճար օգտվելու իրավունքը կարող է արտոնվել տարբեր նորմատիվ ակտերով և իրավական փաստաթղթերով ու կանոնակարգերով:

Եվրոպական շատ երկրներում (Բուլղարիա, Հունգարիա, Գերմանիա, Իտալիա, Լատվիա, Ֆինլանդիա, Ֆրանսիա և այլն) գրադարանում աշխատանքի անցնելու համար գրադարանային մասնագիտական կրթություն և մագիստրոսական դիպլոմ է պահանջվում [Library Legislation and Policy in Europe: Results of a Questionnaire]:

ԵՎՐՈՊԱԿԱՆ ԵՐԿՐՆԵՐ, ՈՐՏԵՂ ԳՐԱԴԱՐԱՆԱՎԱՐ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՄԱՍՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆ Է ՊԱՀԱՆՋՎՈՒՄ

Nº	Եվրոպական երկրներ	Օրենք
1	Ավստրիա	Ոչ
2	Բուլղարիա	Այո
3	Գերմանիա	Ոչ
4	Դանիա	Այո
5	Էստոնիա	Այո
6	Իսպանիա	Այո
7	Իտալիա	Ոչ
8	Լատվիա	Այո
9	Լեհաստան	Այո
10	Լիտվա	Այո
11	Լյուքսեմբուրգ	Ոչ
12	Կիպրոս	Այո
13	Հունգարիա	Այո
14	Նիդերլանդներ	Այո
15	Նորվեգիա	Այո
16	Շվեդիա	Այո
17	Չեխիա	Այո
18	Պորտուգալիա	Ոչ

№	Եվրոպական երկրներ	Օրենք
19	Ռումինիա	Այո
20	Սլովակիա	Այո
21	Ֆինլանդիա	Այո
22	Ֆրանսիա	Ոչ

Բոլոր երկրներում էլ կան հանրային գրադարաններ, որտեղ գրքերը տրամադրվում են ընդհանուր ընթերցանության համար՝ կա՛մ անվճար, կա՛մ փոքր վճարի դիմաց կամ բաժանորդագրության կարգով: Աշխարհում հազարավոր գրադարաններ են հիմնադրվել բարեգործական, կրթական, սոցիալական և կրոնական կազմակերպությունների և անհատների կողմից: Շոտլանդական ծագմամբ ամերիկացի արդյունաբերող, բարերար Էնդրյու Կարնեգին (1835-1919) իր կարողության մեծ մասը (մոտ 90 %) ներդրեց մշակույթի, գիտության և կրթության ոլորտներում՝ ֆինանսավորելով տարբեր համալսարաններ, գրադարաններ, թանգարաններ: Նրա ֆինանսավորմամբ ԱՄՆ-ում, Մեծ Բրիտանիայում, Կանադայում, Ավստրալիայում և մի քանի այլ անգլիախոս երկրներում 1883-1929 թթ. ավելի քան 2.500 հանրային և համալսարանական գրադարան կառուցվեց:

Հանրային գրադարանների գործունեության ուսումնասիրությունը մեզ հիմք է տալիս պնդելու, որ հանրային գրադարանների՝ որպես մշտական գործող հաստատությունների գործունեության ապահովման համար անհրաժեշտ է իրավական հիմքեր ստեղծել: Հենց այդ բանի անհրաժեշտությամբ թելադրված՝ 19-րդ դարի երկրորդ կեսին և 20-րդ դարի սկզբին աշխարհի շատ երկրներում հանրային գրադարանների մասին օրենքներ ընդունվեցին:

Տարբեր երկրների «Գրադարանների մասին» օրենքներն ունեն գրադարանային գործառույթների որոշակի ընդհանրություններ՝ դրանք հավաքում, պահպանում են փաստաթղթեր և տեղեկույթ՝ անկախ նյութական կրիչներից, նյութերը տրամադրում են օգտագործման՝ վճարովի կամ անվճար, գրադարանները լինում են պետական և մասնավոր սեփականության: Ներկայում շատ երկրների օրենսդրությունը կարգավորում է Ազգային գրադարանի՝ որպես առանձնահատուկ կարգավիճակ ունեցող հաստատության, գործունեությունը, իրավունքները և պարտականությունները:

Եվրոպական միության երկրներում յուրաքանչյուր երկիր ինքնուրույն է կարգավորում իր գրադարանային ոլորտը: Համաձայնեցվում են միայն գրադարանային ծառայությունների մատուցման սկզբունքները, որոնք արտացոլված են Եվրոպայի Խորհրդի և ԻԲԼԻԴԱ-ի կողմից 2000 թվականին ընդունված Եվրոպայում գրադարանային օրենսդրության և քաղաքականության վերաբերյալ հանձնարարականներում [COUNCIL OF EUROPE/EBLIDA GUIDELINES ON LIBRARY LEGISLATION AND POLICY IN EUROPE]: Ճիշտ է դրանք պարտադիր կիրառման ուժ չունեն, սակայն օգնում են որևէ երկրում բարձր պաշտոններ զբաղեցնող պաշտոնյաներին, քաղաքական գործիչներին և գրադարանային և տեղեկատվության ոլորտի համար պետական քաղաքականություն մշակող և իրավական նորմեր սահմանող պատասխանատուներին ավելի լավ պատկերացնել ոլորտի խնդիրները: Օրինակ, Գերմանիայում, որտեղ գրադարանային գործի ոլորտը կարգավորվում է ոչ թե դաշնային մակարդակում ընդունված օրենքներով, այլ միայն տեղական օրենքներով, գրադարանային ծառայությունների և տեղեկատվության, կրթության և մշակույթի ստացման հնարավորությունը հավասարապես հասանելի է բոլոր քաղաքացիների համար՝ անկախ նրանց եկամուտից, կարգավիճակից, տարիքից և սեռից:

Մեր երկրում կարգավորված է հանրային գրադարանի կարգավիճակ ստանալու կարգը, որը տրվում է ՀՀ ԿԳՄՍ նախարարության կողմից՝ 5 տարի ժամանակով [ՀՀ կառավարության որոշում «Հանրային գրադարանների հավատարմագրման կարգը և վկայականի ձևը սահմանելու մասին», 2013]: Համաձայն մշակված կարգի՝ «Գրադարանը կարող է հավատարմագրվել և ստանալ հանրային գրադարանի կարգավիճակ, եթե համապատասխանում է «Գրադարանների և գրադարանային գործի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի 8-րդ հոդվածի 3-րդ մասի դրույթներին»: Կարգավիճակ ստանալու համար սահմանված են համապատասխան պահանջներ, որոնց թվում գրադարանի իրավաբանական անձի կարգավիճակը հաստատող վկայականն է, գրադարանային հավաքածուի և գործունեության տարածքի առկայությունը, ֆինանսական ապահովվածությունը, որակավորված անձնակազմի առկայությունը և այլն [ՀՀ օրենքը «Գրադարանների և գրադարանային գործի մասին», 2012]:

Ցանկացած երկրում, որտեղ դիտարկվում է հանրային գրադարանային ծառայության կազմակերպումը, վստահաբար արդեն իսկ կան տարբեր տիպի բազմաթիվ գրադարաններ՝ համալսարանական, դպրոցական, մանկական, պետական գերատեսչությունների, բժշկական և տեխնիկական և, իհարկե, ազգային և հանրային գրադարաններ: Հարկ է հիշել, որ հանրային գրադարանները ամբողջ համայնքի համար են, և կոչված են բնակչությանը սպասարկելու ըստ նրանց բնակության վայրի, մինչդեռ մյուս բոլոր գրադարանները բնակչության մի հատվածի, մասնագիտական առանձին խմբերի ընթերցողական հատուկ կարիքները բավարարելու համար են:

Սահմանված է նաև հանրային գրադարանների կողմից մատուցվող անվճար և վճարովի ծառայությունների ցանկը [ՀՀ մշակույթի նախարարի հրամանը «Հանրային գրադարանների կողմից մատուցվող ծառայությունների ցանկը սահմանելու մասին», 2013]: Հանրային գրադարաններում ընթերցողական տոմսերի տրամադրումը, գրադարանային փաստաթղթերի որոնման մասին խորհրդատվությունը, կույր և թույլ տեսողությամբ անձանց, ինչպես նաև սակավ շարժունակ անձանց գրադարանային-տեղեկատվական սպասարկումը կատարվում է անվճար: Մնացած մատուցվող ծառայությունները կարող են կատարվել նաև վճարովի հիմունքներով:

Միևնույն ժամանակ, անհրաժեշտություն կա գրադարանների համագործակցության և գրադարանային որոշակի գործառնությունների համակարգման համար, որը կարելի է լավագույնս կազմակերպել ազգային գրադարանի շուրջ: Գրադարանային նյութերի մատենագիտական նկարագրման և դասակարգման, ինչպես նաև միջգրադարանային բաժնույթի գործառնությունները շատ կարևոր են բոլոր գրադարանների համար: Հետևաբար, ազգային գրադարանը պետք է ուղիղ կապ ունենա հանրային գրադարանների աշխատանքը համակարգող ղեկավար մարմնի հետ:

Այստեղից ակնհայտ է դառնում գրադարանային օրենսդրության դրույթների իրականացման համար պատասխանատու կենտրոնական մարմնի ստեղծման անհրաժեշտությունը: Արդյոք այն պետք է լինի անկախ մարմին, թե՞ պետական գերատեսչության հետ կապված կամ ենթակա: Սա պետական մակարդակով որոշելու հարց է: Երկրում հանրային գրադարանների կենտրոնացված կառավարումը կենտրոնական իշխանությունների հոգածության մաս դարձնելը ակնհայտ առավելություններ ունի, այն է՝ ունենալ գրադարանային բաժին և վերահսկող մարմին, որը պետք է ավելի քան խորհրդատվական գործառնություններ ունենա:

Երկրում հանրային գրադարանների ղեկավարման կենտրոնական մարմինը կառավարման ժամանակակից ձևերից է, որը հաճախ է օգտագործվում զարգացող երկրներում: Մեր երկրի սեփական փորձով գիտենք նման մարմնի անհրաժեշտությունը: 1990-ական թվականներին Հայաստանում տեղական ինքնակառավարման համակարգին անցման շրջանում համայնքային գրադարանները տեղական իշխանությունների գործառնություններին հանձնելը մեծ սխալ եղավ երկրի գրադարանների համար: Այն պայմաններում, երբ երկիրը տեղական ինքնակառավարման փորձ չուներ և, ինչպես ասում են, ամեն ինչ պետք է գրոյից սկսեր, գրա-

դարանները անփորձ և որ գլխավորն է՝ ծակ գրպանով տեղական ինքնակառավարման մարմիններին հանձնելը դառը փորձություն եղավ: Եթե 1991 թ. երկրում գործում էր 1327 համայնքային (քաղաքային և գյուղական) ինքնուրույն և մասնաճյուղ գրադարան, ապա 2022 թ. երկրում գործում էր ընդամենը 661 համայնքային գրադարան [Հայաստանի գրադարանները 2022 թվականին, 2023, 4]: Գրադարանների անկումը դեռևս շարունակվում է, քանի որ մեր երկրում գրադարանների զարգացման հստակ հայեցակարգ և զարգացման ծրագիր չկա և պատկան մարմինները նոր գրադարանի մոդելը դեռևս չունեն:

Եթե օրենսդրության կիրարկման համար գրադարանային ցանցի վերահսկողական գործառույթը վերապահվում է պետական կառավարման մարմիններին, ապա այն չպետք է հանձնվի որևէ այլ մարմնի՝ բացի կրթության և մշակույթի բնագավառում պետական քաղաքականության համար պատասխանատու նախարարությունից: Նախարարության կազմում վերապատրաստված գրադարանավարներ ներառող բաժինը իրեն վերապահված խորհրդատվական և ստուգողական գործառույթներով կարևոր դեր ունի երկրում գրադարանային գործի կազմակերպման և վերահսկողության համար: Համայնքային գրադարանների ապակենտրոնացված համակարգը կարող է հաջողություն ունենալ միայն տեղական ինքնակառավարման կայացած վարչատարածքային մարմիններ ունեցող երկրներում, ինչպիսիք են Ֆրանսիան, Գերմանիան, Իտալիան, Նիդերլանդները և այլ երկրներ:

1949 թվականի մայիսի 16-ին Փարիզում ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն ընդունեց առաջին միջազգային հռչակագիրը հանրային գրադարանի անհրաժեշտության և գործառույթների վերաբերյալ:

Այդ փաստաթուղթը հռչակում էր ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի հավատը հանրային գրադարանի նկատմամբ որպես ժողովրդական կրթության և միջազգային փոխըմբռնման աճի և դրանով իսկ խաղաղության խթանման կենդանի ուժ: Հետագայում 1994 [ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի հանրային գրադարանի հռչակագիրը 1994 թ., 1997, 13-16] և 2022 թթ. ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ն և ԻՖԼԱ-ն ևս երկու անգամ համատեղ հռչակագիր են ընդունել հանրային գրադարանի մասին:

Հանրային գրադարանը ժամանակակից ժողովրդավարության արդյունք է և համընդհանուր կրթության նկատմամբ ժողովրդավարության հավատի գործնական ցուցադրում՝ որպես ցկյանս գործընթաց:

Թեև հանրային գրադարանը հիմնականում նախատեսված է մեծահասակների կրթական կարիքները սպասարկելու համար, սակայն հանրային գրադարանը պետք է նաև լրացնի դպրոցների աշխատանքը երեխաների և երիտասարդների ընթերցանության ճաշակը զարգացնելու գործում՝ օգնելով չափափառ դառնալ նրանց, ովքեր գնահատում են գիրքը և կարող են դրանից օգուտ քաղել:

Այս առաջին Հռչակագիրը սահմանում էր հանրային գրադարանի նպատակները և թվարկում հանրային գրադարանի ծառայությունների մի մասը: Այնուամենայնիվ, այն չփորձեց զբաղվել մի խնդրով, որն արդեն գրավում էր հանրային գրադարանավարների և կրթության և գրագիտության տարածման հարցերով մտահոգ մասնագետների ուշադրությունը: Այն, որ գրադարանը պետք է հավասար հնարավորություն ընձեռի բոլոր քաղաքացիների համար՝ օգտվելու հանրային գրադարանների ծառայություններից: Այսինքն՝ օրենսդրությունը պետք է պարտադիր լինի և ընդգրկի օրենսդրության շրջանակում գտնվող ամբողջ դաշտը:

Օրենսդրությունը պետք է նախատեսի ավելին, քան գրադարանների միջև կամավոր համագործակցության հնարավորությունները. այն պետք է ապահովի ամբողջ երկրում գրադարանային ծառայության մատչելիությունը, թեև հանրային գրադարանը իրավաբանորեն մնում է տեղական ինքնակառավարման ներքո գործող հիմնարկություն:

Միայն օրենսդրությունը կարող է համապատասխան մարմիններին լիազորել ծառայություն մատուցել և համապատասխան ֆինանսական աջակցություն և արդյունավետ վարչարարություն ապահովել՝ համաձայն ազգային ստանդարտի: Միայն օրենսդրությունը կարող է սահմանել այդ մարմնի գործառույթները, ստեղծել պայմաններ, որոնցում նա կարող է իրականացնել իր գործառույթները և զարգացում ապահովել:

Ազգային գրադարանային օրենսդրությունը պետք է ներառի հետևյալ տարրերը.

- Ծախսերի արտոնում՝ առանց առավելագույն շեմ սահմանելու,
- Գրադարանի աշխատանքում պետք է միայն որակյալ և պատրաստված գրադարանավարներ ներգրավել և գրադարանի գործունեությունը թույլատրել միայն այն դեպքում, երբ ծառայությունն իրականացնելու համար հասանելի են համապատասխան որակավորում ունեցող պրոֆեսիոնալ գրադարանավարները,
- Գրադարանային ծառայության մատուցում ամբողջ բնակչությանը,
- Միջգրադարանային բաժնույթ գրադարանների միջև, որպեսզի տարածաշրջանի ռեսուրսները հասանելի լինեն բոլորի համար,
- Գրքային միացյալ հավաքանին պետք է ընդգրկի յուրաքանչյուր տեսակետ՝ առանց որևէ մեկին վնասելու,
- Ազգային օրենսդրության մոտեցումները պետք է ուղղված լինեն անվճար սպասարկմանը:

1955 թվականին Գրադարանային ասոցիացիաների միջազգային դաշնության հանրային գրադարանների մշտական հանձնաժողովը հուշագիր հրապարակեց հանրային գրադարանների ծառայությունների զարգացման վերաբերյալ, որի մեկ բաժինը նվիրված էր օրենսդրությանը:

(ա) Տեղական իշխանության համապատասխան մարմինները պետք է լիազորված լինեն հանրային գրադարաններին հատկացված միջոցները ծախսելու համար,

(բ) Տեղական ծախսերի չափը չպետք է սահմանափակվի. տեղական իշխանությունները պետք է կարողանան ծախսել այնքան, որքան ցանկանում են և կարող են,

(գ) Հանրային գրադարանի նպատակները, որոնց համար կարող են ծախսվել միջոցները, պետք է սահմանվեն այնպես, որ չսահմանափակեն զարգացումը,

(դ) Տեղական իշխանությունները պետք է իրավասու լինեն համաձայնություններ կնքելու այլ տեղական իշխանությունների հետ՝ ծառայության ամբողջական կամ որևէ մասի տրամադրման համատեղ սխեմաների համար և նպաստելու համագործակցության և փոխօգնության խնայողական ծախսերին,

(ե) Յուրաքանչյուր տեղական իշխանություն պետք է նշանակի գրադարանային կոմիտե, որն անմիջականորեն պատասխանատու է տեղական խորհրդի համար,

(զ) Յուրաքանչյուր տեղական ինքնակառավարման մարմին պետք է իրավասու լինի նշանակելու աշխատակազմ, որը պետք է աշխատանքի ընդունվի տեղական ինքնակառավարման այլ պաշտոնյաների համար կիրառելի պայմանների և կանոնակարգերի համաձայն,

(է) Մատուցվող բոլոր ծառայությունների օգտագործումը պետք է անվճար հասանելի լինի բոլոր բնակիչներին,

(ը) Թեև յուրաքանչյուր տեղական իշխանություն ծառայություններ է մատուցում հիմնականում իր բնակիչների և նրանց համար, ովքեր աշխատում կամ սովորում են իր տարածքում, այնուամենայնիվ տվյալ տարածքից դուրս ապրող անձինք, եթե ցանկանում են, նույնպես պետք է կարողանան օգտվել գրադարանի ծառայություններից:

Գրադարանային ծառայությունները պետք է անվճար հասանելի լինեն բոլորին, անկախ նրանց բնակության վայրից:

Տեղական իշխանության մարմինները պետք է հնարավորինս արագ, օրենքով սահմանված կարգով ապահովեն հանրային գրադարանների ծառայությունների կատարումը [Public library legislation: a comparative study by Frank M. Gardner, 1971, 19]:

Տեղական և կենտրոնական իշխանությունների փոխհարաբերությունները

Ընդհանուր առմամբ ընդունված է, որ հանրային գրադարանը տեղական համայնքային ծառայություն է: Սակայն այս մոտեցումը ավելի ու ավելի պակաս է համապատասխանում

ուղորտի զարգացման ներկա տեսլականին՝ կապված գրադարաններում տեղեկատվության արտադրության և տեխնոլոգիական զարգացումների սրընթաց աճի հետ:

Պատասխանը պետք է փնտրել տվյալ երկրի տեղական ինքնակառավարման մարմինների կողմից հանրային գրադարանների կառավարման մեջ: Որոշ երկրներում ստեղծվել է ազգային հսկողության տակ գտնվող հանրային գրադարանային ծառայություն՝ իրենց գործառույթները հետագա փուլերում տեղական ինքնակառավարման մարմիններին փոխանցելու պայմանով:

ՀՀ բնակչության գրադարանային սպասարկման պարտավորությունը ապահովվում է «ՀՀ տեղական ինքնակառավարման մասին» 2002 թ. մայիսի 7-ին ընդունված օրենքով, որի՝ «Համայնքի ղեկավարի գործունեությունը կրթության, մշակույթի և երիտասարդության հետ տարվող աշխատանքների բնագավառում» վերնագրված 41-րդ հոդվածում սահմանվում է. «...կազմակերպում և կառավարում է համայնքային ենթակայության դպրոցների, մանկապարտեզների, ակումբների, մշակույթի տների, **գրադարանների**, կրթական և մշակութային այլ հիմնարկների ու կազմակերպությունների գործունեությունը, դրանց շահագործման և նորոգման աշխատանքները» [ՀՀ օրենքը «ՀՀ տեղական ինքնակառավարման մասին», 2002]: Ցավոք, սա բավարար հիմք չի ապահովում, և բնակչության գրադարանային սպասարկումը տեղական ինքնակառավարման մարմինների համար պարտադիր գործառույթ չի դիտվում:

Գրադարանների ֆինանսավորումը

Ընդունված է, որ հանրային գրադարանների ֆինանսական աջակցությունը պետք է լինի հանրային միջոցներից, այսինքն՝ հարկումից, բնակչության կողմից մուծվող հարկերի հաշվին: Ընդհանուր առմամբ տիրապետող մոտեցումն այն է, որ գրադարանային ծառայությունը պետք է անվճար լինի օգտագործողի համար, թեև գործնականում միշտ չէ, որ այդպես է: Զարգացող երկրների մեծ մասում հանրային գրադարանները ազգային մակարդակով մեծ աջակցություն են ստանում, որը հնարավորինս լրացվում է տեղական մակարդակով աջակցությամբ՝ հաշվի առնելով զարգացող երկրների մեծ մասում տեղական սահմանափակ հարկային հնարավորությունները:

Աշխարհի երկրներում գրադարանային օրենսդրությունը տարբեր բնույթ ունի: Շատ երկրներում թույլատրող բնույթի օրենսդրությունը փոխարինվել է պարտադիր օրենսդրությամբ: Տեղական իշխանության համապատասխան մարմիններից այժմ պահանջվում է, այլ ոչ թե թույլատրվում է հանրային գրադարանային ծառայությունների տրամադրումը: Որոշ երկրներում, օրինակ, Միացյալ Թագավորությունում, Ֆինլանդիայում և Շվեդիայում, պարտադիր դրույթն անհրաժեշտ չէ, քանի որ այդ երկրներում հանրային գրադարանների ծածկույթը վաղուց ավարտված է և բնակչությանը հասանելի: Նորվեգիայում օրենսդրական ակտով պարտադիր դրույթ է ամրագրված, իսկ Դանիայում բոլոր համայնքների համար հանրային գրադարաններ հիմնադրելու ժամկետ է սահմանված: Կանադայում և Միացյալ Նահանգներում այս դրույթը պարտադիր չէ, խնդիրն այլևս ոչ թե գրադարանային սպասարկման ապահովումն է, այլ դրանց կենսունակությունը, ինչը կարելի է ընդհանուր առմամբ շեշտել բոլոր երկրների մասին:

Ծանոթանանք մի քանի երկրների օրենսդրական փորձին:

Դանիա. Դանիայի հանրային գրադարանները մունիցիպալ հաստատություններ են, որոնք գործում են գրադարանային ծառայությունների վերաբերյալ օրենքի համաձայն: Դանիայում գործում է 97 հանրային գրադարան՝ ավելի քան 500 մասնաճյուղերով և սպասարկման կենտրոններով [Public library legislation: a comparative study by Frank M. Gardner, 1971, 74-93]:

Երկրում կա 6 տարածաշրջանային գրադարան: Այդ գրադարանները աջակցում են տեղական համայնքային գրադարաններին՝ նրանց տրամադրելով կամ նրանց համար գրքեր և

գրադարանային այլ նյութեր ձեռք բերելով, որոնք սովորաբար դրանց արժեքի կամ այլ պատճառներով առանձին հանրային գրադարանները հնարավորություն չունեն ձեռք բերել: Այս գրադարանների գործունեության շնորհիվ Դանիայի բոլոր քաղաքացիները տեղեկատվության և գիտելիքի ազատ և հավասար հասանելիության հնարավորություն ունեն՝ անկախ նրանից, թե որտեղ են նրանք ապրում՝ մայրաքաղաք Կոպենհագենում, թե հեռավոր բնակավայրերում: Հայաստանի մարզային գրադարանների նմանողությամբ այս տարածաշրջանային գրադարաններն իրենց տարածքում ծառայում են նաև որպես տեղական հանրային գրադարան:

Գրադարանային ծառայությունների վերաբերյալ Դանիայի օրենքը ապահովում է հանրային գրադարանների գործունեության իրավական շրջանակը: Գրադարանային ծառայությունների մասին առաջին օրենքն ընդունվել է 1920 թվականին, որը հիմք հանդիսացավ Դանիայում ժամանակակից հանրային գրադարանների ստեղծման համար:

Երկրում գրադարանների ոլորտի զարգացման ծրագրերի համար պատասխանատու մարմիններից է Գրադարանային խորհուրդը, որը բաղկացած է 16 անդամներից: Նրանք ներկայացնում են Դանիայի գրադարանային ծառայության բոլոր ոլորտները և նշանակվում են Մշակույթի նախարարի կողմից: Նախարարը նրանց հետ խորհրդակցում է Գրադարանների մասին օրենքի գործողության բոլոր կարևոր հարցերով: Խորհրդի անդամները իրավունք ունեն տարբեր քննարկումներ նախաձեռնել, իսկ Խորհրդի նախագահը ազգային գրադարանի տնօրենն է:

Ֆինլանդիան բնակչության գրագիտության և կրթության մակարդակով աշխարհի առաջատար երկրների շարքում է: Ֆինլանդիայի բնակչությունը կազմում է 4.7 միլիոն մարդ: Երկրի պաշտոնական լեզուներն են ֆիններենն ու շվեդերենը: Երկրում կա 78 քաղաքային և 440 գյուղական բնակավայր [Public library legislation: a comparative study by Frank M. Gardner, 1971, 51-59]:

Գրադարանները ակտիվ ներգրավված են ֆիննական հասարակության հիմնական արժեքների՝ կրթության և իրավահավասարության իրականացման գործում: Գրադարանները ավանդաբար կարևոր դեր ունեն ոչ միայն որպես ֆիննական ժողովրդավարության և կրթության հիմնաքարերից մեկը, այլև մարդկանց առօրյա կյանքում: Գրադարանները պատկանում են բոլորին, քանի որ դրանք ֆինանսավորվում են բնակչության հարկային եկամուտներից:

Ֆինները մոլի ընթերցողներ և գրադարաններից օգտվողներ են: 2018 թվականին գրադարանների ընդհանուր տարեկան տացքը կազմել է 84.5 միլիոն միավոր (15.4 մեկ շնչի հաշվով), այցելությունները՝ 50 միլիոն (9 մեկ շնչի հաշվով), իսկ գրադարանների ինտերնետային ծառայություններից օգտվել են 38 միլիոն անգամ: Յուրաքանչյուր մունիցիպալիտետ ունի հանրային գրադարան (282), որոնցից շատերն ունեն նաև մասնաճյուղ գրադարաններ (437) և գրադարաններ անիվների վրա (135):

Գրադարանային ծառայությունների շարունակականությունն ու որակը պաշտպանված են օրենսդրությամբ: Հանրային գրադարանների մասին առաջին օրենքը ընդունվել է 1928 թվականին, իսկ վերջին տարբերակը ուժի մեջ է մտել 2016 թվականին [Public Libraries Act 1492/2016]: Օրենքը բաղկացած է 20 հոդվածից:

«Հանրային գրադարանների մասին» օրենքի նպատակն է

- ստեղծել կրթության և մշակույթի հասանելիության հավասար հնարավորություններ բոլորի համար,
- նպաստել տեղեկատվության մատչելիությանը և օգտագործմանը,
- աջակցել ընթերցանության մշակույթին և համակողմանի գրագիտության հմտություններին,
- նպաստել ցկյանս ուսուցմանը և կարողությունների զարգացմանը,
- նպաստել ակտիվ քաղաքացիական դիրքորոշմանը, ժողովրդավարությանը և խոսքի ազատությանը:

Այս նպատակների իրականացումը հիմնված է համայնքի պահանջարկի, բազմակարծության և մշակութային բազմազանության վրա:

Օրենքի 5-րդ հոդվածը սահմանում է Տեղական ինքնակառավարման մարմինների պարտականությունները, ըստ որի՝

(1) Տեղական իշխանությունները, այսինքն՝ մունիցիպալ մարմինները, պատասխանատու են հանրային գրադարանների գործունեության կազմակերպման համար: Նրանք կարող են հանրային գրադարանների աշխատանքը կազմակերպել ինքնուրույն՝ համագործակցելով մունիցիպալ մարմինների հետ կամ որևէ այլ եղանակով,

(2) Տեղական իշխանությունները, որպես իրենց պարտականությունների մաս, պետք է խորհրդակցեն բնակիչների հետ հանրային գրադարաններին առնչվող առանցքային հարցերի վերաբերյալ որոշումներ կայացնելիս՝ բնակիչներին հնարավորություն ընձեռելով մասնակցել և ազդել դրանց ընդունման վրա, ինչպես նշված է «Տեղական ինքնակառավարման մասին» օրենքի 27-րդ հոդվածում,

(3) Անհրաժեշտության դեպքում տեղական իշխանությունները պետք է համագործակցեն իշխանության այլ թևերի, գրադարանային ոլորտի դերակատարների և այլ մարմինների հետ:

Նորվեգիա. Տարբեր վարկանիշային ցուցակներով Նորվեգիան համարվում է աշխարհի ամենազարգացած և բարեկեցիկ երկրներից մեկը: 2016 թվականի մայիսի տվյալներով Նորվեգիան ուներ 5.213.985 բնակչություն, երկրի տարածքը կազմում է 385.207 քառ. կմ: Վարչականորեն երկրի տարածքը բաժանվում է 11 կոմսությունների (մարզեր) և 356 մունիցիպալիտետների (տեղական ինքնակառավարման մարմիններ): Նորվեգիայում կա 96 քաղաքային բնակավայր, որոնցից միայն երեք քաղաք 100 հազարից ավելի բնակչություն ունեն: Երկրում գերակշռում է գյուղական բնակչությունը: Բնակչության խտությունը մեծ չէ, այդ պատճառով խնդիրներ ունեն գրադարանային համակարգ ձևավորելու տեսակետից: Երկրում կա ավելի քան 1200 հանրային գրադարան, որոնց կեսը բաց է շաբաթական ոչ ավել քան 2 ժամ: Հինգ հարյուրից ավել գրադարանների տարեկան տացքը 1000 միավորը չի գերազանցում:

Երկրում գրադարանային գործը զարգացել է Միացյալ Թագավորության և ԱՄՆ գրադարանների օրինակով: Գրադարաններում կիրառվում է բաց դարակային սպասարկման համակարգը: Գրականությունը դասակարգվում է Դյուիի տասնորդական համակարգով:

Գրադարանների մասին առաջին օրենքը Նորվեգիայում ընդունվել է 1935 թվականին: Փոքր գյուղական գրադարաններում գրադարանավարի աշխատավարձը լրացվում էր պետական աջակցությամբ տրվող փոքր դրամաշնորհների (3000 կրոն) միջոցով: Կոմսություններում ստեղծված տարածաշրջանային գրադարանները ավելի մեծ դրամաշնորհ (5000 կրոն) էին ստանում, որն օգնեց անգամ Երկրորդ համաշխարհային պատերազմի շրջանում տարեկան մեկ նոր գրադարան հիմնադրել: Այնուամենայնիվ հանրային գրադարանները թույլ էին, իրար հետ չհամագործակցող և երկրում հանրային գրադարանների միասնական ցանց չձևավորվեց:

1947 թ. Նորվեգիայում գրադարանների մասին նոր օրենք ընդունվեց, որն ուժի մեջ մտավ 1949 թ. հուլիսին [Public library legislation: a comparative study by Frank M. Gardner, 1971, 60-74]: Ակտը կարևոր քայլեր ձեռնարկեց ազգային միասնական գրադարանային ծառայության ստեղծման գործում: Այն սահմանեց.

1. Յուրաքանչյուր մունիցիպալիտետի համար պարտադիր է հանրային գրադարան ունենալը,

2. Պարտադիր էր նաև, որ յուրաքանչյուր տարրական դպրոց պետք է ունենար դպրոցական գրադարանով,

3. Հանրային գրադարանների համար հաստատվեց չափորոշիչ, ըստ որի յուրաքանչյուր մունիցիպալիտետ մեկ բնակչի համար պարտավոր էր տարեկան ծախսել 0.25 կրոնից ոչ պակաս,

4. Պետական դրամաշնորհները սահմանվեցին հետևյալ կերպ: Փոքր հանրային գրադարանների համար առավելագույն պետական դրամաշնորհը սահմանվեց 3000 կրոնի չափով, այսինքն՝ տեղական բյուջեից տրամադրվող 6000 կրոնից ավելի տեղական ծախսերի դիմաց պետությունը 3000 կրոն սուբսիդավորում էր տրամադրում,

5. Տարածաշրջանային կենտրոնական գրադարանների հիմնական դրամաշնորհը ավելացվեց մինչև 8000 կրոն՝ գումարած տեղական դրամաշնորհների 20 տոկոսը աշխատավարձերի և գրքերի համար: Այստեղ առավելագույն գումարը կրկին ամրագրվեց՝ 10000 կրոն,

6. Առաջին անգամ նորվեգացի հեղինակներին աջակցելու նպատակով ստեղծվեց հատուկ հիմնադրամ, որը սահմանվեց հանրային գրադարաններին տրամադրվող պետական դրամաշնորհի 5 տոկոսի չափով:

Օրենքի ընդունումը հիմք դրեց Նորվեգիայում գրադարանների զարգացման համար: Գրադարաններին տրամադրվող պետական դրամաշնորհների գումարները բոլորովին մեծ չէին: Սակայն պետության կողմից գրադարանային ոլորտի սուբսիդավորումը օրենքի գործողության մեջ մտնելու հենց հաջորդ տարին նպաստեց տեղական բյուջեներից գրադարաններին հատկացվող գումարների ավելի քան կրկնակի աճին: Տարիների ընթացքում գրադարաններին տրամադրվող դրամաշնորհների գումարներն աճեցին, սակայն կենտրոնական և տեղական բյուջեներից հատկացումների համամասնությունը մնաց նույնը պետական աջակցությունը կազմում էր տրամադրված տեղական միջոցների 25 տոկոսի չափով: 1985 թ. Նորվեգիայում հանրային գրադարանների մասին նոր օրենք է ընդունվել, որի մեջ լրացումներ են կատարվել 2014 թվականին:

Շվեդիա. Շվեդիայի բնակչությունը մոտ 10 միլիոն է, որից 2.3 միլիոնը ունի օտար արմատներ: Երկրում կա գրադարանների լավ կազմակերպված համակարգ: Այն ներառում է 290 հանրային գրադարանային համակարգ, 20 երկրամասային (մարզային), մոտ 4000 դպրոցական գրադարան, 100 բժշկական և հիվանդանոցային գրադարան, 1 ազգային, 38 համալսարանական գրադարան, բացի այդ գործում են 3 սպասարկման կենտրոններ, ինչպես նաև մեկ պահեստարան-գրապահոց, որոնք կոչված են ապահովելու երկրի գրադարանային համակարգի կարիքները: Եվրոպայում առաջիններից մեկը Շվեդիայում է ընդունվել պարտադիր օրինակի մասին օրենքը (1661 թ.): Համաձայն ներկայում գործող օրենսդրության՝ յուրաքանչյուր հրատարակության յոթ օրինակ պետք է առաքվի՝ մեկը Ազգային գրադարան և մեկական օրինակ՝ Լունդի, Ուփսալայի, Ստոկհոլմի, Գյոթեբորգի, Ումեդի և Լինկյոփինգի համալսարանական գրադարաններ: Միայն Ազգային գրադարանը և Լունդի համալսարանական գրադարանն են պարտավոր ապագայի համար պահպանել ստացված բոլոր ավանդադրված հրատարակությունները, մինչդեռ մյուս գրադարաններին թույլատրվում է դրանք սպասարկման տրամադրել, ինչպես նաև դրանք դուրս գրել իրենց հավաքածուներից:

Նախքան 1997 թ. Շվեդիան միակ սկանդինավյան երկիրն էր, որտեղ գրադարանային ոլորտը կարգավորող օրենք չէր ընդունվել [Public library legislation: a comparative study by Frank M. Gardner, 1971, 94-104]: 1996 թ. Շվեդիայի պառլամենտը «Գրադարանային ծառայությունների մասին» օրենք ընդունեց, որը ուժի մեջ մտավ 1997 թ. հունվարի 1-ից:

Գրադարանային օրենքի հիմնական սկզբունքներն են.

- Յուրաքանչյուր տեղական մունիցիպալիտետ պետք է հանրային գրադարան ունենա
- Գրադարանները պետք է գրականությունը անվճար տրամադրեն
- Յուրաքանչյուր քաղաքացի պետք է կարողանա օգտվել հանրային գրադարանից

Օրենքը պահանջում էր, որ բոլոր 290 տեղական ինքնակառավարման մարմինները հանրային գրադարանների համակարգ ունենան և ֆինանսավորեն, ինչը նպաստեց այն բանին, որ Շվեդիայում շատ գրադարաններ հիմնադրվեցին, որոնք հավասարաչափ բաշխված են երկրի տարածքում: Բացի մունիցիպալ գրադարաններից կան նաև 20 մարզային հանրային գրադարաններ, որոնք աջակցում են տեղի գրադարաններին՝ կատարելով այնպիսի գործա-

ռույթներ, ինչպիսիք են միջգրադարանային բաժնույթը: Այս գրադարանները տրամադրում են նաև վերապատրաստման և մասնագիտական զարգացման այլ հնարավորություններ:

Երկրի ամբողջ գրադարանային համակարգի զարգացման համար իրավասու է Շվեդիայի մշակութային հարցերի ազգային խորհուրդը, որը կառավարության կողմից է նշանակված, և որի խնդիրն է ազգային մակարդակով աջակցել գրադարաններին: Խորհուրդը հավաքում է գրադարանային վիճակագրությունը, հրապարակում հաշվետվություններ և, ընդհանուր առմամբ, հսկում է երկրի գրադարանների վիճակը և զարգացումը: Շվեդական գրադարանային օրենքը պահանջում է, որ բոլոր տեղական մարմինները մշակեն և գրադարանների գործունեության տարեկան ծրագրեր ընդունեն: Շվեդիայում հանրային գրադարանների համակարգի վերաբերյալ վիճակագրությունը կանոնավոր հավաքվում է 1950 թվականից ի վեր, և մշտապես աշխատանքներ են տարվում բարելավելու վիճակագրության հավաքման եղանակները:

Վերջին տասնամյակում Շվեդիայի բնակչության կազմի դեմոգրաֆիական փոփոխությունները իրենց ազդեցությունն են թողել նաև մշակութային և գրադարանային քաղաքականության վրա, որն իր արտացոլումն է գտել նաև մասնագիտական շրջանակների քննարկումներում [Fredrik Hanell, Hanna Carlsson & Lisa Engström, 2023]:

Հանրային գրադարանները կարևոր դեր ունեն կրթության, հետազոտությունների, անհատի զարգացման և այլ կարևոր արժեքների խթանման գործում: Հասարակությունը չի կարող ծաղկել առանց պատշաճ կրթության և զարգացած կրթական և գրադարանային համակարգի:

Գրադարանային օրենսդրությունը որևէ երկրում կազմակերպված հանրային գրադարանների ցանցի ստեղծման հիմքն է: Այն ապահովում է գրադարանի կառավարումը և կայուն ֆինանսական հիմքեր է ստեղծում որակյալ գրադարանային սպասարկման համար: Օրենսդրությունը նաև ծառայում է գրադարանների այցելուների իրավունքների պաշտպանությանը: Տարբեր երկրների գրադարանային օրենսդրության ուսումնասիրությունը օգտակար է ՀՀ գրադարանային ոլորտը կարգավորող օրենսդրության մեջ անհրաժեշտ փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու համար:

SUMMARY

Public libraries play an important role in promoting education, research, personal development and other important values. A society cannot flourish without proper education and a developed educational and library system.

Library legislation is the basis for creating a network of public libraries organized in any country. It ensures the management of the library and creates a stable financial basis for quality library services. The legislation also serves to protect the rights of library users. The study of the library legislation of different countries is useful for making necessary changes and additions to the legislation regulating the RA library sector.

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

1. Հայաստանի գրադարանները 2022 թվականին: Աշխատանքների վիճակագրական վերլուծություն / Կազմ.՝ Մարիամ Ասլանյան, Երևան, Հայաստանի ազգային գրադարան, 2023, 102 էջ:
2. ՀՀ կառավարության որոշում «Հանրային գրադարանների հավատարմագրման կարգը և վկայականի ձևը սահմանելու մասին» 28 փետրվարի 2013, 187-Ն [Էլեկտրոնային հրատարակություն] URL: <https://www.e-gov.am/gov-decrees/item/22570/>, 28.12.2023:
3. ՀՀ մշակույթի նախարարի հրամանը «Հանրային գրադարանների կողմից մատուցվող ծառայությունների ցանկը սահմանելու մասին», N 458-Ն, 18.07.2013 [Էլեկտրոնային

- հրատարակություն] URL: <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=84809>, 28.12.2023:
4. ՀՀ օրենքը «Գրադարանների և գրադարանային գործի մասին» 21 մարտի, 2012 [Էլեկտրոնային հրատարակություն] URL: <https://www.arlis.am/DocumentView.aspx?DocID=75198>, 28.12.2023:
 5. ՀՀ օրենքը «Տեղական ինքնակառավարման մասին» 7 մայիսի, 2002 [Էլեկտրոնային հրատարակություն] URL: <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docID=73271>, 28.12.2023
 6. ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի հանրային գրադարանի հռչակագիրը 1994 թ. (Միջազգային գրադարանային փաստաթղթեր) / թարգմ.՝ Ներսես Հայրապետյան // Տեղեկագիր Հայաստանի գրադարանային միության, Երևան, 1997, էջ 13-16:
 7. COUNCIL OF EUROPE/EBLIDA GUIDELINES ON LIBRARY LEGISLATION AND POLICY IN EUROPE, Strasbourg, 20 January 2000, [Electronic Publication] URL: [Council of Europe-EBLIDA Guidelines on Library Legislation and Policy](#) 10.01.2024.
 8. Fredrik Hanell, Hanna Carlsson & Lisa Engström (2023) The public library as a political symbol: a post-political reading of the demise of the consensus-model in Swedish cultural policy, International Journal of Cultural Policy, [Electronic Publication] DOI: 10.1080/10286632.2023.2289174, 7.01.2024
 9. Library Legislation and Policy in Europe: Results of a Questionnaire - Interim Report (Prepared by Ms. Apolline Sans, French Ministry of Culture) [Electronic Publication] URL: http://www.eblida.org/News/2020/EBLIDA_Library-Legislation-and-Policy-in-Europe.pdf, 28.12.2023.
 10. Public Libraries Act 1492/2016 (Translation from Finnish) [Electronic Publication] URL: <https://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/2016/en20161492>, 7.01.2024.
 11. Public library legislation: a comparative study by Frank M. Gardner, 1971, 285 p. [Electronic Publication] URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000025113>, 28.12.2023.
 12. Багрова, И. Ю. Библиотечное законодательство зарубежных стран в конце XX – начале XXI в.: состояние и проблемы: Аналит. обзор по материалам зарубеж. англояз. и отечеств. лит. 2000-2005 гг. / И. Ю. Багрова // Библиотечное дело за рубежом: конец XX - начало XXI века: Сб. аналит. и справ. материалов/ Рос. гос. б-ка; Сост. Качалина В. В., Москва, Пашков дом, 2009, С. 85-112.